

Adelina Dogaru

**Átmenet a mitológiából a történelembe.
A kommunizmus új emberének élettörténet
jellegű elbeszéléstörédékei**

A vallásos dogmákra és a múlt század totalitárius politikai rendszerét sűrítő tanelméletekre jellemző az új emberi minták ráerőszakolásának a kezdeményezése, amelyeknek egzisztenciális életelvként kellett működniük. „A mi pártunk intenzív tevékenységet folytat a szocialista öntudat és az emberek új jellemvonásainak, az új ember alakításáért, aki méltó tagja a szocialista társadalomnak” – jelentette ki Nicolae Ceaușescu 1976-ban.

Emilio Gentile (Gentile 2009) elképzelése szerint az első világháború jelentette apokalipszis következtében egy új létforma születik meg; az új ember megalkotására tett erőfeszítés, az eszmék és világnézetek konfliktusa jellemző az első világháborút követő időszakra is, egészében meghatározza a 20. századot.

A tömegkultúra megjelenésével az első világháború után a hatalom megoszlott a politikai pártok és rendszerek között, amelyek az emberi létezésre vonatkozó ideológiájukat meggyőző és brutális intézkedésekkel alapozták meg. A versailles-i béke utáni felgyülemlett feszültség és a különböző politikai minták (kommunizmus, fasizmus és a liberális demokratizmus) közötti sorozatos összetűzések a nemzetközi kapcsolatok meggyengüléséhez vezettek és hozzájárultak a második világháború körülményeinek létrejöttéhez. „A konfliktusok leegyszerűsíthetlenségét igazolja egyrészt a két világháborút színező erőszak, amely a helyi háborúk hosszú sorozatát is jellemzi, ezek főként a század második felét hatották át (a holokauszt, az örmenyek kivégzése, az értelmiségi réteget érintő népiirtás, amelyet Kambodzsában Pol Pot¹ erősített fel). Másrészt a helyzetet ugyanilyen mértékben

---

¹ Saloth Sar kambodzsai kommunista politikus (1928–1998). Meghívására Nicolae Ceaușescu 1978-ban tett látogatást Kambodzsában. *A szerk. megj.*

ábrázolják ennek a századnak a visszataszító metaforái, amelyekben az új emberbe vetett hiten és a »derűs jövő« beteljesülésén alapuló legnemesebb utópiák vérengző mozgalmakká és totalitárius rendszerré alkultak át, és a kollektív erőszak előzmény nélküli mértékét hihetetlen arányban növelték” (Bernardi 2008: 11).

A kommunizmus idején Romániában az új ember megalkotása közvetlenül a marxista-leninista ideológia leple alatt kezdődött, elsősorban a kulturális és iskolai tevékenységeket szovjetizálva, majd később, Sztálin halála, és még nyilvánvalóbban 1964 után egy egyedi programot fejlesztettek ki, amely nem mondott le drámai módon a marxista-leninista eszmék elveiről, hanem összevonva a nacionalizmus formáit, az ideológia szellemében ellenőrizte és újraértelmezte az emberi egzisztenciát. Ennek az eljárásnak az eredménye – Emilio Gentile kifejezésével élve – egy politikai vallás fokozatos bevezetése lett.

A civil és a politikai vallás elhatárolásakor az olasz történész arra az osztályozásra hivatkozik, amely a két szakralizációs formával összefüggésbe hozható, az emberi egzisztencia fölött gyakorolt uralkodói és ellenőrzési tevékenységgel kapcsolatos magatartásra vonatkozik. „A civil vallás az a kategória, amelybe egy olyan politikai rendszer szakralizációs formái íródnak bele, ami biztosítja az eszmék sokféleségét, a hatalom gyakorlásának szabad versengését és a hatalmon levőknek a vezetők általi békés és alkotmányos eszközökkel történő visszavonhatását; a civil vallás általában tiszteli az egyén szabadságát, együtt létezik más eszmékkel, nem kényszeríti a saját irányelveihez való kötelező és feltétlen csatlakozást. A politikai vallás egy ideológia kisajátítására alapozó politikai rendszer szakralizálása, az egyén és közösség kötelező és feltétlen alárendelése a saját szabályzatainak: következképpen a politikai vallás intoleráns, kényszerítő, integralista, és az egyéni és közösségi élet minden területére be szeretne hatolni” (Gentile 2007: XIX).

A mindennapi élet sajátosságainak, az élet rituális összetevőinek és a művészi megnyilvánulások kutatása egyik lehetséges értelmezési struktúra, amelyen keresztül felszínre hozhatóak egyrészt azok az eszközök, amelyeket a párt alkalmazott a *sokoldalúan fejlett szocialista társadalmat tudatosan építő új emberének* létrehozása céljából, másrészt azok a megoldások, amelyeket az államgépzet alkotott a normatív rendszer közvetítésével a valóság terében.

Egy aprólékosan összeállított ideológiai képződményen keresztül a párt ellenőrző és irányító politikát vezetett be, ami áthatotta és befolyásolta

az emberi létezés minden területét. Ennek célja az eszmék elsajátítása, az egyén átalakításának folytatása volt, aki majd kibontakozik minden szinten és minden intézményben. „Alakítsunk át minden művészeti-kulturális intézményt, minden iskolát, minden üzemet a munka fellegvárává, ugyanakkor forradalmi és hazafias nevelővé, a szocializmus érdekében, a népek közötti egyenlőségért, egy háborúmentes világért, egy békés, együttműködő világért tevékenykedő gyakorló forradalmár alakításáért!” „Arra kényszerülünk, hogy teljes mértékben használjuk ezt a csodálatos demokratikus keretet, hogy átforgasszuk minden klubot, kultúrházat, művelődési házat, minden gazdasági-társadalmi egységet egy igazi forradalmi nevelőközponttá, az új, kiemelkedő hazafias, szocialista öntudattal rendelkező ember megalkotásáért” (Ceașescu 1976: 190).

A régi ember többé-kevésbé ellenállónak bizonyult a kommunista tervek által kitűzött átalakításokkal szemben. A társadalomtörténeti és a mindennapokat kutató tanulmányok nyilvánvalóvá teszik ezt a tényt. Akár a rendszer egy hamis állapotáról van szó, s ezt követően visszatérés történik a korábbi emberi jellemvonásokhoz, akár arról az emberi képességről, hogy relatív könnyedséggel alkalmazkodjék egy olyan új társadalmi helyzethez, amelyet a politikai rendszer nyújt, az emberi lény képlékenysége tagadhatatlan tényező.

Egyik módszer, amellyel ez a képlékenysége (lásd: Sennet 2000) felderíthető, a narratívakutatás (részletesebben: Lieblich 2006). A személyes elbeszéléseknek általában az autobiografikus jellegű írásokban való kutatása nyilvánvalóvá teszi a véleményeknek az alakító jellegű intézményes folyamatra való nyitottságát. A személyes tapasztalatok egyes eseményeinek elbeszélése egyrészt rendelkezik – teljesen ésszerűen – egy elmélkedő jelleggel az elmesélt tényekkel kapcsolatban, másrészt – egyes esetekben – az előadás folyamatában a tartalma megváltozik. Az önmagukra utaló elbeszélések kérdéskörének elmélyítése jelentőségét azok a mélységes velemények implikálják, amelyeket az ilyen jellegű elemzések tartalmaznak.

Az élettörténet elbeszélése lényegében egy személy, csoport, nép történelmi-társadalmi útvonalának megismerését teszi lehetővé, ahol a következtetések alkalmazási felülete főként ahhoz a módszerhez ragaszkodik, amelyhez a kutató folyamodik az interjúalanyok mintájának és az interjú-típus megalkotásakor, amelyet választott elemzési modellként alkalmaz. (Ezen az adatok feldolgozásának folyamatát értem a maga teljességében, az átírástól az értelmezésig.) Ugyanakkor létezik egy sor olyan szubjektív

tényező, amely ugyanabból a premisszából indul, mint amelyről az alanyok meghallgatása, bezárul az elbeszélések és értelmezésük szubjektivitásban, és összeolvad a személyes elbeszélések kutatási szerkezetének megalkotásában. Amint ezek a szakaszok beteljesedtek, egy narratív korpusz előtt találjuk magunkat. Az emlékezéshez való folyamodásnak, amelyen az élettörténet elbeszélése alapszik, az identitás meghatározásában van jelentősége. Mindenekelőtt a kommunista periódusról szóló elbeszélések rendelkeznek egy sajátos vonással, éspedig sok esetben arra törekcszenek, hogy a korszak helyzeteinek tanúvallomásaivá alakuljanak, habár a helyzet egy olyan életmód volt, ami a valósághoz tartozott, s nem lehetett nyilvános vita tárgya.

A mesélők közül sokak tudatában leülepedett az a meggyőződés, hogy a dolgokat el kell mondani, meg kell magyarázni, hogy ne hagyjanak helyet téves értelmezéseknek. Ugyanez a hozzáállás észlelhető azokban az elbeszélésekben, amelyek ellenkező vélemények mellett érvelnek. A különböző vélemények ugyanazon valóság fölött időznek el, mindenik elbeszélő meg van győződve a saját igazáról, amelyet követelményként állít és általánosít.

Az elbeszélések során a fél évszázaddal ezelőtt megtörtént eseményekben a múlt kapcsolódik a jelenhez, és a történelem az identitás meghatározásában kap fontos szerepet. Ebből a szempontból a múlt olyan létrehozott önazonosságot feltételez, amely emlékezetes maradt.

Halbwachs (Halbwachs 1994) kutatásait folytatva Jan Assmann (Assmann 1995) a kulturális emlékezet terminust javasolja, amelyet közös tapasztalatként határoz meg, s amely magába foglalja azokat a társadalmi kezdeményezések és gyakorlatok által modellezett, több generáción keresztül alakuló ismereteket, amelyek a társadalom alapstruktúrájában a viselkedést irányítják. A fogalom meghatározásához két elhatárolást alkalmaz: az első a mindennapi emlékezetre utal (kommunikatív emlékezet), a második a tudásra, ami elkülönül az emlékezettől, habár egy kollektív önelképzelést fejleszt ki.

Az egyéni emlékezet a csoport tagjaival való beszélgetés során alakul ki, akik a múltjukról ugyanazt az elképzelést osztják. Az egyén több csoport tagjaként (család, szakmai csoport, honfitársak) rengeteg kollektív önképet és emléket megszerez.

Egyéni szinten a múlt a megélt tapasztalat. A saját tapasztalatok elmesélése az emlékezet és az önkéntelenül hozzárendelt közös önelképzelések

bejárását jelenti. Másrészt, a személyes elbeszélésekben a világról szóló elképzelés jelenik meg, amely nem egyetlen személy sajátja. Ugyanerre a következtetésre jut Gregory Schremp is (Schremp 1992), aki úgy véli, a világról alkotott kép kollektív jelenség, még akkor is, ha egyetlen személyre összpontosít.

Ákárcsak a történelem, az emlékezés sem úgy értendő, mint a tények határtalan lerakata, hanem ezeknek az értelmezése. Peter Berger (Berger 1973) úgy véli, az emlékezet emlékeink állandó megújulásának találmánya, a múltunkhoz tartozó szimbolikus tények folytonossága. Ez csakis egy elbeszélésbe helyezés alkalmával aktualizálható. Az autobiográfia az emlékezet megszövegezését jelenti, a saját múlt epikus újrarendezése által.

A továbbiakban azokra az elbeszélésekre utalok, amelyek a városi helyszínről számolnak be, ezáltal elvégezvén a kutatott csoport elsődleges elhatárolását.

Főként akkor, mikor azt kérik tőlük, hogy egy bizonyos esemény alkalmával megélt történetet adjanak elő, a mesélők által leggyakrabban használt kategóriát a személyes jellegű elbeszélések alkotják, amelyek egy kivételesen eltöltött eseményt mutatnak be, felborítván a mindennapok áramát. „Nyilvánvaló, hogy az e típusú elbeszélés esetében a mesélő kötelezőnek érzi, hogy az általa a szokásostól eltérőnek vélt dolgokat meséljen, amelyekről azt hiszi, hogy csakis vele történtek vagy történhettek meg” (Constantinescu 1986: 43).

„Soha nem felejttem el a történetet a poloskákkal. Olvastam róluk és azt gondoltam, s ma is azt gondolom, hogy az emberi nyomor és elmara-dottság velejárói. Látni nem láttam poloskát, amíg 1981 körül meg nem állított egy szomszéd, hogy közölje velem, a tömbházban megjelentek a poloskák. Azt válaszoltam szégyenkezve, hogy még soha nem láttam egyet sem, úgyszólván ő, előzékenyen, hozott nekem egy elhaltat, egy fehér papírban, s felhívta a figyelmemet a whiskys bűzére. Megköszöntem, közösen háborogtunk, majd a lépcsőházfelelőssel és a többi szomszédal való gyűlés után telefonáltunk a bogárirtóknak. De újabb probléma merült fel, egyesek nem akarták beengedni a bogárirtókat a lakásukba, sokba kerül és hogyha bepiszkítják a falat? A poloskák végülis nem akkora szerencsétlenség. Akkor kezdődött a nagy küzdelem, és nagy nehezen sikerült megszabadulnunk a poloskáktól. Felgyújtott villannyal aludtam. Mászkáltak a sötétben a mennyezetten, onnan egyenesen az ágyba rád estek. Olyankor az az érzésed, hogy semmi nem tud megtisztítani és hogy végképp meg

vagy alázva. Azt hiszem, akkor értük el az emberi nyomor legmélyebb pontját.” (Vinea 2003: 257)

Így hát azonosítani tudtunk olyan elbeszélést, amelyben az általánosító jegy uralkodik, amely túlnyomórészt a mindennapi életet mutatja be a saját abszurditásában, a narrátor túlélő hős helyzetébe állítja magát, aki örökös harcot vív a mindennapi megélhetés presében.

Az egyén politikai kontextussal szembeni önmeghatározása szempontjából az ellenkező póluson azok az elbeszélések helyezkednek el, amelyekben az elbeszélő egy olyan század civilizatorikus hőse, amelyet a kommunizmus bevezetéséig a tömegek elnyomása, a technikai eszközök hiánya stb. árnyékol be.

Az elbeszéléseknek újabb kategoriái azok, amelyekben a politikai események másodlagos síkra tevődnek, annak a hatásnak a tagadásaként, amelyet az egyéni és csoportos életmód fölött gyakoroltak. Az elbeszélő viszonyát meghatározó sokoldalú okokat minden esetben részletesen ki kell fejteni, mert egy általánosítási próbálkozás felszámolná mindazokat a jelentéseket, amelyeket a szövegek utólagos értelmezésében hasznosítani lehet.

Meg kell említenünk azt a tényt, hogy a fennebb felsorolt kategóriák kereszteződnek ugyanazon elbeszélő diskurzusában is, a tényszerű előadás szerkezetének függvényében, az eredmény kontextusának függvényében, a rögzítés pillanatában az előadó állapotának függvényében. A kutató hozzáállása, ahogyan megközelíti az elbeszélőt, befolyásolhatja a mesélőnek a szöveg kontextusát képező beszédhelyzethez való viszonyulását.

A kommunizmus idejéből származó történeteket gyűjtő és publikáló kutatók közül kevesen nevezik meg és teszik világossá a rögzítés körülményeihez kötődő szempontokat, a szöveget kísérő tényezőket és jelenségeket, amelyek nem vezethetők le egyértelműen az átírt elbeszélésekből. Az antológiák nagy része nem egyéb, mint különböző narratív szövegek sorozata, amelyeket az utólagos – például a jelen – elemzések nem kerülhetnek meg, de épp ezért az értelmezés bonyolult kérdéseket vet fel.

Sokkal egységesebb, a téves hipotézisek veszélyének kevésbé kiszolgáltatott a tartomelemzés készítése abban az esetben, ha a kutatót anyagot nem a tanulmány szerzője gyűjtötte.

Tematikai szempontból a kommunista időszakról szóló elbeszélések a rezsím – többé-kevésbé nemzetközi jellegű – mítoszaiból és jelképeiből foglalnak össze egy sort. Azokról az érvelő történetekről van szó, amelyek

a mindennapok, az ünnepek vagy a művésziesség változatlanóságát írják le, mint például a sorban állás, a hideg, az élelmiszer, a ruhanemű hiánya, iskolai tevékenységek, ipari vagy mezőgazdasági időszakos gyakorlatok, a szekuritáté (biztonság) mint kínzó és kényszerítő szervezet, a lakhatóság és a lakhely, az ipari fejlődés, a gyári munka, a tömbházak és a metrók megépítése. Az elbeszélésekben gyakoriak a második kategória reprezentatív témái is: a párt ünnepei vagy az új ember naptárából kölcsönvett szovjet származású ünnepek, az egyházzal való kapcsolat, a demonstrációk, valamely állami intézmény megalapításának és évfordulójának megünneplése, a politikai jelentőségű pillanatok, a családi élet rítusait gyakorló anomáliák, az ünnepi élelmezés. Nem utolsósorban narratív ismétlődések lelhetőek fel az azokra a művészi megnyilvánulásokra vonatkozó történetekben, amelyeknek a kommunista időszakban alakító szerepük volt: a proletárkultúra, a cenzúra, bármely alkotó félreállítása, érintkezési szelepek a kulturális formákkal és a tiltott információs források.

Főként a 2000-es évektől kezdődően, amikor már elég hosszú idő telt el a kommunista időszaktól ahhoz, hogy jól átgondolt értelmezések szülessenek, a román kommunizmusról szóló történetek szóbeli előadása a szövegekről szóló tanulmányok és gyűjtemények tárgyává vált.

Megállok egyetlen antológia bemutatásánál, amely 2003-ban jelent meg a Paideia kiadónál a Társadalomtudományok Sorozatban. *A 80-as évek és a bukarestiek* olyan antológia-szótár, amely a szerkesztők által reprezentatívnek minősülő szövegeket közöl a bukaresti román kommunizmus egyes történeteinek szemléltetésére. Azért választottam ezt a szöveggyűjteményt, mert a tartalmas szövegek mellett azok kifejezéseinek leltárát is elkészíti, amelyek a szerzők elképzeléseinek megfelelően egy szocio-politikai-kulturális képet alkotnak a múlt század nyolcvanas éveiről.

A jelképek és azok a jelentések, amelyeket az autobiografikus jellegű szövegek ehhez kapcsolnak, bonyolult kapcsolatrendszerre rekonstruálnak, mivel két funkcionális kategóriát ábrázolnak: az egyik a hivatalos jelképek csoportja, amelyet a politikai párt magába foglal, a másik a mindennapi lét specifikuma.

Az első kategóriához sorolhatók a párt zászlója, az ország címere, a jelszavak, a képalkotás (portrék, rajzok, amelyek az új ember életének kanonikus helyeit mutatják be, fényképek), egyenruhák, kifejezések és idézetek az ország elnökének társadalom-politikai gondolataiból. A szimbólumok a mágikus színtérhez kapcsolhatóak, a politikai szakralizációhoz,

amelyet említettük, míg a második kategória a profáné, a szakralizáció elemeinek demisztifikálása értelmében. Ennek keretében felsorolhatóak a rezsim hivatalos elképzelései által elhomályosított valóságos képek, mint az üzletek üres polcai és kirakatai, egy *összezsúfolt Románia*² (részletesebben: Cesereanu 2006) városi képei, címkék, reklámok, fogyasztói termékek szabványos csomagolása, termékek (palackok, ruházati cikkek, fiatal csirkék kettésével csomagolva stb).

„Az élelemszerzés egyik módja a kiküldetések vállalása volt. Még voltak olyan helyek, ahol találtál megvásárolható húst, Suceava, Rădăuți, ott, ahol nem vezették be ennyire durván a kollektivizálást, nem tudom... rengeteg óvintézkedéssel, mert nem volt joguk eladni. Az embereknek azt kellett vállalniuk, hogy az állataik elpusztultak. Másként fel kellett volna nevelniük azokat, és a gyűjtőpontokra vinniük, semmiségért. Az emberek különböző fortélyossággal tartottak és adtak el állatokat. Egyszer különösképp kiküldetésen voltam Rădăuți-ban, hogy húst és néhány kerek sajtot vásároljak. Mert akkoriban még sajtot sem lehetett kapni.” (Vinea 2003: 224)

Mint már említettem, egyes termékek a maguk jellegzetességeivel a korszak körülírására szolgálnak, és azok az történetek, amelyek ebből szövédnék, erős képet konstruálnak a téma szokványos megjelenésétől a helyzet lehetetlenségén keresztül. Az ilyen jellegű elbeszélésekre jellemző, hogy összefonják a személyes tapasztalatot a körülmények leírásának megszállottságával.

„A kommunizmus utolsó évtizedének a kávéja, népi nyelven »nechezol (nyerítős)«, amelynek nehezen körülírható íze volt, biztosan tartalmazott árpát, ahonnan a neve is származik, csicseriborsót, gesztenyét és kávé. Éppen a ragadványneve tesz minket egyenrangúvá az állatokkal. Egyesek megrostálták, elválasztva ezáltal a szalmát a keverék többi részétől. Az epebajosok elkerülték. A kávé pótanyaga – Inka, Vitakava – ritkaság volt. Egy véget nem érő télen a Néprajzi és Dialektológiai Kutatóintézetben bő és zsíros vízben felforralt nechezolt (nyerítóst) ittam, amelyben azelőtt lengyel kolbászt melegítettünk. Dac, ironia, elkeseredettség?” (Vinea 2003: 234)

Az elbeszélésben a politika szakralizálásának egyes jelképei a nevet-ségességbe váltanak át, mint például a pionír nyakkendő, a párt vezetőjét

² Ruxandra Cesereanu kifejezése, aki ezt a címet adja egyik könyvének, amelyben a korszak Romániájának valóságait mutatja be (Cesereanu 2006).

képviselő tabló, a szovjet ideológia mellszobrai és fényképei, szlogenek és refrének általában az elmélkedés szintjén termelődnek.

„Senki nem úszta meg azt, hogy ilyen jellegű »tevékenységben« részt vegyen. Az utolsó a december 21-i találkozó volt a Palota téren, amikor végre, szervezeten vagy sem, a kényszerű dicsőítés helyett hurrogás hal-latszott. Végre láthattam az ellenzék erejének előadását. Mindaddig nekik kellett lenniük a hízelgés előadóinak. Az egyre fáradtabb, de szélesedő díszlet közepén (zászlók, szlogenek, plakátok, képek, mind Ceaușescunak ajánlva, montázsok az ő politikájának a megvalósításaiból és jelentéseiből), a nép el kellett fogadja a megalázás lelkes helyzetét egyetlen vezetővel szemben. Valahonnan messziről, az emelvényről, a kíséret által körbefogva, ő fentről nézte a folyó néptömeget. De még undorítóbb volt, hogy a pártaktivisták, a rendfenntartók, az útmenti rendőrök egy hadműveleti tömegnek néztek ki: »Gyorsabban, gyorsabban! Őrizték meg a sort!« – parancsolták ők.” (Vinea 2003: 124–125)

A satirikus szövegek képezték egyik formáját a kitörésnek a kommunista periódusban is, általában szűkkörű támogatottsággal, amelyek a cenzúrán kisebb részben áthatolva a nyilvánosság elé is kikerültek. Például szolgál Ioan T. Morar visszaemlékezése a Divertis csoportban való ténykedéséről a Ceaușescu diktatúra éveiben.

„A brigádosok közül a »legrosszabbak«, a legveszélyesebbek az ASE-hez és a Politechnikához tartozók voltak. Az ASE-nál voltak Călin Husar (a jelenlegi »Lăptăria lui Enache« tulajdonosa) és Fiți Arieșeanu. Általában diákproblémákkal mentek, amit lehetett bírálni: bírálták az étkezdét, a bentlakásokat, de burkoltan beleszóltak a gazdaság bizonytalan helyzetébe. Például azt mondták, hogy mindennek a »tábla« az oka (az elektromos áramot kikapcsolták az elektromos tábla miatt), de abban az időben mindenhol Ceaușescu képei voltak.”³ (Vinea 2003: 85)

Egy korszak képének rekonstruálása mellett ezek a jelképek és jelentéseik előképe az élettörténeti szövegek szintjén feltárja a kommunista rendszer azon mechanizmusait, amelyekkel tanait minél fiatalabb kortól beleszította a fiatalokba. Az a különös jelentőség, amelyet a szocialista tudatnak a fiatalok körében való kialakítására fordítottak, a Ceaușescu rezsim kiváltsága volt. Mindezt tetézték a párt vezető szerepét hirdető szövegek.

³ A közlés egy paronímián alapuló szójátékot alkalmaz. A *tablou electric* szó jelentése 'biztosítéktábla', a *tablou* pedig 'kép, festmény' jelentéssel rendelkezik. A szerk. megj.

„Hazafinak lenni azt jelenti, hogy mindig kész vagy megtenni mindent, ha kell, áldozatot hozni, megvédeni a szabadságot, a haza egységét és függetlenségét. A hazafiság, a haza iránti szeretet és odaadás a kommunista, forradalmi öntudat kifejezése, minden kommunista becsületes odaadásának kifejezése, minden munkás ember kötelezettsége az új társadalommal szemben.” (Nicolae Ceaușescu)

„A fiatal olvasóknak azzal a meggyőződéssel mutatjuk be ezeket a gondolatokat, hogy segíteni fogják őket abban, hogy jobban megértsék a saját nemzetiségük értelmét és fokozottan lelkesedjenek a haza felhívásain, hogy megóvják őket a szirének ámító énekeitől. A csatlakozás, a hazafiasság kézzelfogható megtestesülése és egyetlen mértéke az odaadó és önzetlen hozzájárulás Románia felemelkedéséhez.” (Sântimbreanu 1984: 25–26)

Azok az ünnepek, amelyek a pionírszerverzetbe való belépést kísérték, azokat a kezdeményezéseket képviselték, amelyek a gyermekben azt az érzést keltették, hogy más, nemesebb személlyé vált.

„A 45-ös iskola diákjait a Párt Múzeumában avatták pionírrá. A kisebbeket erre a szintre a nagyobb kollégák emelték, a pionírság egyfajta megtestesítőiként. Az ünnepség fő mozzanata az eskü letételéből és a zászlócsókolásból állt. A mi osztályunknak körülbelül fele ezt az utolsó momentumot kihagyta. Mindezt azért, mert a nagyobbak azzal ijesztgettek, ha megcsókoljuk a zászlót (ami akárhogyis láthatóan koszos és fényes volt annyi használat után), nem tudom milyen szörnyűséges betegséget kapunk el. Tehát sokan közülünk csak mímeltük a zászló megcsókolását, kettős félelemmel, hogy nehogy véletlenül megérintsük és hogy nehogy tetten érjenek.” (Vinea 2003: 255)

A zászló megcsókolása, az eskü letétele olyan cselekedetek, amelyek mélyén mágikus struktúrák húzódnak meg. Mihelyt széles elterjedtségük és változatos formáik révén benne vibrálnak az emberi cselekvésekben, hatékonyságuk tagadhatatlan. A kommunista párt gyakran hagyatkozik ezekre a rituális és ünnepi struktúrákra, a hagyományos vallási gyakorlatokban használt és már reflexszé vált gondolatokra és gesztusokra, ezáltal az érettség és családiasság érzését keltvén. „A bolsevizmus észszerűbbnek mutatkozott a retorikában, mint a tartalomban: a mágia és a vallás csak a felszínen tűnt el (amikor eltűnt), de nagyon is életszerűek maradtak legtöbbször a párt elméleteibe és gyakorlataiba rejtve. Ahelyett, hogy leküzdje a szakrálist, a bolsevik kormány saját kiváltságaként akarta azt fenntartani” (Dimitri 2004: 54). Mindezek az ideológusok által aprólékosan

kiépített szerkezet összetevői, hogy megteremtsék és fenntartsák a hatalmat az emberi lények képlékeny tudatában, alárendelve és ellenőrizve azt a legmélyebb szintekig. A régi rendszer elemei újraéledni látszanak az 1989-es változást követő években néhány generáció tudatában, ahogyan ezt a korszakról szóló autobiografikus jellegű elbeszélések szemléltetik.

Csergő Melinda fordítása

Szakirodalom

- ASSMANN, Jan
1995 *Collective memory and Cultural identity*. In: *New German Critique. Cultural History/Cultural Studies* 65. (Summer–Spring)
- BERGER, Peter L.
1973 *Comprendre la sociologie*. Ed. Du Centurion, Paris
- BERNARDI, de Alberto
2008 *Da mondiale a globale*. Bruno Mondadori, Milano
- CEAUȘESCU, Nicolae
1976 *Expunere la congresul al II-lea al Consiliilor oamenilor muncii din industrie, construcții, transporturi, circulația mărfurilor și finanțe, în România pe drumul desăvârșirii construcției socialiste* 22. Editura Politică, București
- CESEREANU, Rucsandra
2006 *România înghesuită: cutii de chibrituri, borcane, conserve: ipostaze ale ghețozării în comunism și postcomunism*. Editura Limes, Cluj-Napoca
- CONSTANTINESCU, Nicolae
1986 *Povestirea în Fișe pentru un dicționar de folclor. Revista de Etnografie și Folclor*. (1) 43.
- DIMITRI, Francesco
2004 *Comunismo magico. Legende, miti e visioni ultraterrene del socialismo reale*. Castelveccchi, Roma
- GENTILE, Emilio
2007 *Le religioni della politica. Fra democrazia e totalitarismi*. Editori Laterza, Roma
- 2009 *L'apocalisse della modernità: la guerra per l'uomo nuovo*. Mondadori, Milano

HALBWACHS, Maurice

1994 *Les cadres sociaux de la memoire*. Bibliotheque de „L'Evolution de l'humanité”, Paris

LIEBLICH, Amia coord.

2006 *Cercetarea narativă*. Polirom, Iași

SÂNTIMBREANU, Mircea

1984 „Să dăruim patriei tot ce avem mai bun”. In: *Romantismul revoluționar al tinereții*. Editura Politică, București

SENNET, Richard

2000 *L'uomo flessibile: le conseguenze del nuovo capitalismo sulla vita personale*. Feltrinelli, Milano

SCHREMP, Gregory

1992 Dimensions of World-view: World-view as an organizing concept in ethnography and narrative research. In: *Folk Narrative and World-View*. Vortrage des 10. Kongresses der Internationalen Gesellschaft für Volkserzahlungsforschung. Leander Petzoldt, Innsbruck

VINEA, Ana (coord.)

2003 *Mărturii orale: anii 80 și bucureștenii*. Editura Paideia, București

